

Příspěvek k poznání stavebního vývoje tvrze v Nezvěsticích

JIŘÍ BOUDA – HANA HANZLÍKOVÁ

Abstrakt: V letech 2006–2008 proběhla celková rehabilitace objektu tvrziště v Nezvěsticích (okr. Plzeň-město). Po odstranění náletových dřevin a novodobých navážek byla dokumentována původní úroveň příkopu a podél jižního a jihozápadního obvodu tvrziště silná obvodová zeď z lomového kamene spojovaného maltou. Vnitřní plocha tvrziště nebyla výzkumem dotčena. Nález zlomků keramiky a renesančních kachlů datují zánik tvrze do poloviny 16. století.

Klíčová slova: Tvrz – středověk – obvodová zeď – příkop.

Contribution to the Building Development of the Fortified Settlement in Nezvěstice

Abstract: The site of the fortified settlement in Nezvěstice (Plzeň-město district) was investigated in 2006–2008. After removal of self-seeding trees and modern-age backfills, the original level of the settlement ditch was defined, as well as a strong wall of quarry-stone and mortar running along the south and south-west perimeters of the site. The inner area of the site was not researched. The decline of the fortified settlement is dated, by sherds of pottery and renaissance tiles, to the mid-15th century.

Key words: Fortified settlement – Middle Ages – perimeter wall – ditch.

Nezvěstice (okr. Plzeň-město) se rozkládají asi 15 km jižně od města Plzně, 6 km severně od Blovic, na terase nad soutokem řeky Úslavy s potokem Bradavou a Olešenským potokem, pod výběžky Brdských hor. Dodnes dobře čitelné oválné tvrziště se nachází v místě bývalého panského dvora na pahorku nad nivou řeky Úslavy, na východní straně obce, mimo jádro nejstaršího osídlení kolem kostela Všech svatých.

Ves Nezvěstice patřila v roce 1350 z části pánům z Litic a později ke hradu Lopatě. Druhá část byla v roce 1369 součástí majetku pánů z Rožmberka. Na zbytku byly dva statky, Blahutův a Zdeňkův, na majetku jednoho z nich byla zřejmě tvrz. Jejím dalším majitelem byl s největší pravděpodobností Oldřich z Řisutě, který se od roku 1402 nazývá pánem na Nezvěsticích. Od roku 1410 se připomíná jeho syn Jan. Jiný Oldřich z Řisutě seděl na Nezvěsticích roku 1442. Mezi dalšími vlastníky jsou uvedeni v letech 1483–1495 Jan z Javora a v letech 1526–1527 Jan Žichovec z Duban. Ten směnil Nezvěstice s Janem z Roupova za ves Lochovice (Sedláček 1905, 87). V zápise z roku 1532 je poprvé zmíněna nezvěstická tvrz. Jan z Roupova zapsal tvrz, dvůr a ves Nezvěstice, spolu s dalšími vesnicemi své manželce Markétě z Klinštejna: „... povini budú jí postúpiti Porziczij tvrzi... k tomu Ziakavu tvrz... zápis w Nezwiestcze tvrz se vším jejím přísluš.“ (Profous 1951, 226). Janovi synové tento akt roku 1543 potvrdili (Sedláček 1905, 87).

V roce 1549 byly Nezvěstice vyplaceny a připojeny k Vlčtejnu (Sedláček 1905, 87). V roce 1587 Kryštof starší z Roupova Nezvěstice prodal s jinými statky Karlu Kokořovcovi z Kokořova a na Štáhlavech. V této době byla tvrz pravděpodobně opuštěna a již se nepřipomíná (Sedláček 1905, 87). V roce 1624 je zde již uváděn jen poplužní dvůr (Profous 1951, 226). V polovině 19. století jsou stále u panského dvora pozorovatelné zbytky tvrze: „... po níž posud val i příkop a skrovné zbytky pozůstaly.“ (Kolář 1870, 419).

V roce 1983 se rozbořem tvrze a interpretací nálezů střepevého materiálu ze sběrů zabýval Jan Anderle. Tehdy hodnotil objekt v podmínkách lokality postupně zavážené skládkou. Patrná byla silná zeď v úseku proti údolí a v jihozápadní části tvrziště torzo zdi. I když podmínil svou interpretaci omezenou možností poznání tvrziště s ohledem na jeho tehdejší stav a absencí archivních pramenů, přiřadil objekt k typu hradů s plášťovou zdí a časově jej přiřadil do první poloviny 14. století.

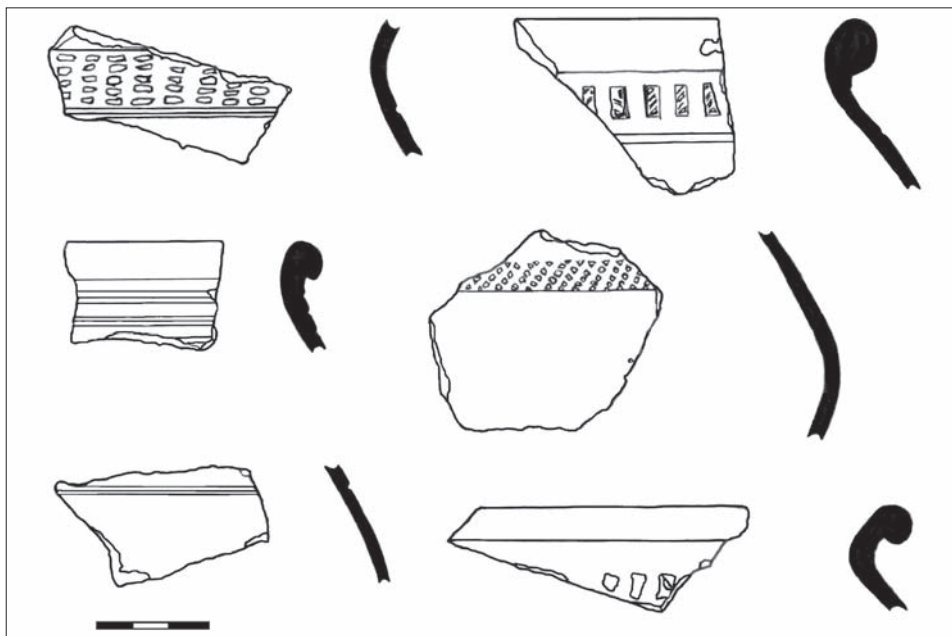
Obr. 1. Nezvěstice. Letecký pohled na lokalitu v roce 2008. Foto J. John, 2008.

Abb. 1. Nezvěstice. Luftaufnahme auf die Fundstätte im Jahr 2008. Foto J. John, 2008.

Obr. 2. Nezvěstice. Kamenná destrukce. Foto J. Bouda, 2006.

Abb. 2. Nezvěstice. Steinerstörung. Foto J. Bouda, 2006.

Obr. 3. Nezvěstice. Výběr keramiky datované do 15. století. Kresba J. Bouda, 2007.

Abb. 3. Nezvěstice. In das 15. Jhdt. datierte Keramikauswahl. Zeichnung J. Bouda, 2007.

Obr. 4. Nezvěstice. Pohled od severu na ploché temeno tvrziště. Foto J. Bouda, 2007.

Abb. 4. Nezvěstice. Blick von Norden auf die flache Krone der Burgstätte. Foto J. Bouda, 2007.

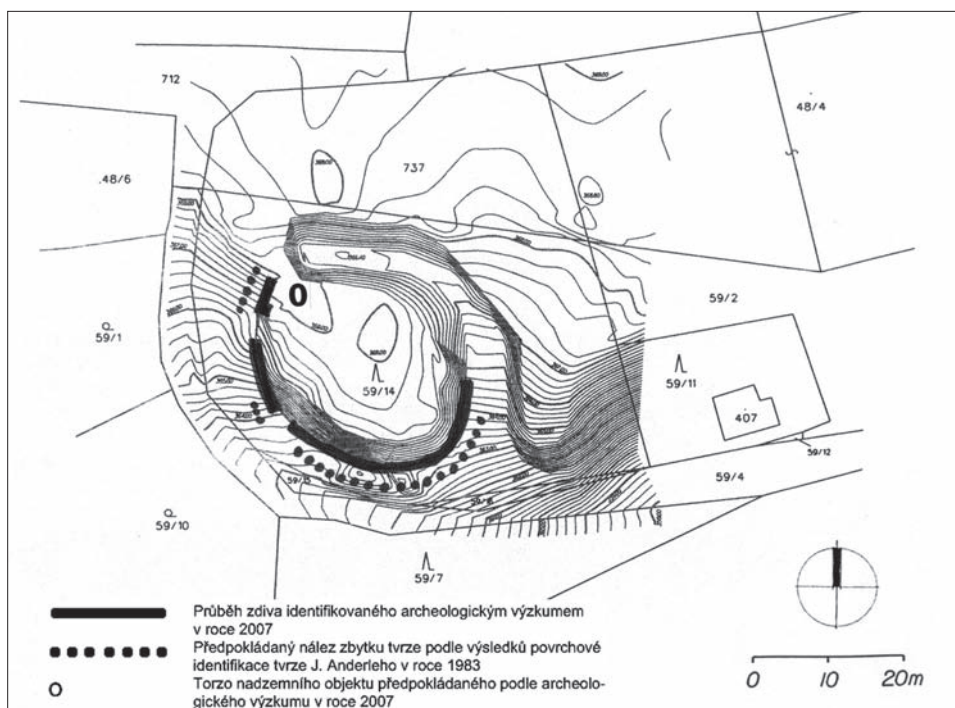
V letech 2006–2008 proběhla na základě požadavku obce Nezvěstice celková rehabilitace objektu. Tím vznikla příležitost podrobit objekt dalšímu zkoumání, rozšířit jeho poznání a pokusit se upřesnit dřívější hodnocení.

Okolí tvrziště bylo postupně, jak již bylo zmíněno, zaváženo stavební sutí a domovním odpadem již od 60. let 20. století. Na ploše tvrziště bylo posléze rovněž upraveno dětské hřiště a další terénní úpravy proběhly v souvislosti s neuskutečněnou stavbou rekreačního objektu. Celý nejbližší prostor tvrziště byl zasažen náletovou zelení.

Před zahájením výzkumu v roce 2006 bylo možné jako dochované zbytky tvrže identifikovat pouze část obvodové zdi v jihovýchodní části tvrziště. Vyrůstá ze dna příkopu, je zděná z lomového kamene spojovaného maltou. Dále na severozápadní straně objektu, směrem ke vsi, je dochován relikt zdiva obdobné konstrukce. Ten je možné interpretovat jako pozůstatek nadzemního objektu.

Cílem stavební rehabilitace památkově chráněné lokality se v uvedených letech stala stabilizace dochovaného stavu stavebních konstrukcí tvrže. Po odstranění náletové zeleně a odtěžení novodobých navážek po obvodu tvrziště došlo k vyrovnání jeho plochého temene dosypáním a intaktní zdivo bylo zakonzervováno a částečně doplněno.

Záchranný archeologický výzkum proběhl v letech 2006–2007. V severní části tvrziště byla položena zjišťovací sonda o rozměrech 8 × 2,5 m s cílem zjistit průběh příkopu, jeho vnitřní a vnější hranu a hloubku. Po odstranění novodobých navážek byla v hloubce 1,5 m zachycena kamenná destrukce pocházející zřejmě z obezdění tvrže. V prostoru kamenné destrukce došlo k prohloubení sondy a byla zjištěna původní úroveň dna příkopu. To se nacházelo cca 3,20 m pod rovinou současného terénu. Ze dna příkopu byl získán soubor 11 kusů šedé, redukčně pálené keramiky datované do 15. století. Poté proběhlo odstranění

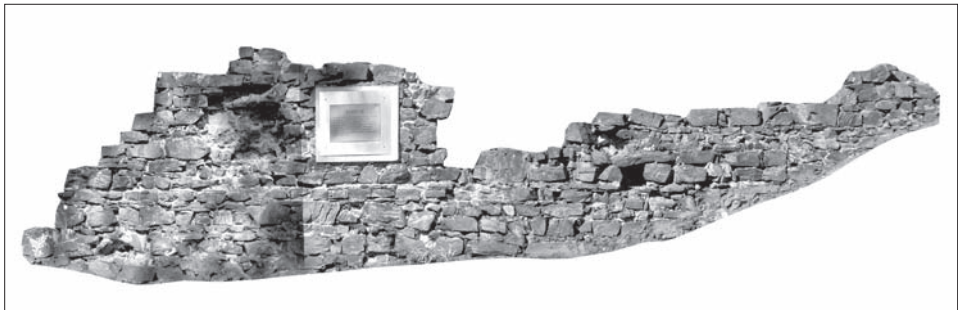
Obr. 5. Nezvěstice. Polohopisný a výškopisný plán. Na severozápadě nově vytvořená vstupní šíje. Zaměření GEO-CZ. Schematické znázornění průběhu dochovaných konstrukcí tvrže podle archeologického výzkumu v roce 2007 ve srovnání s dřívějšími badatelskými výsledky dokreslila H. Hanzlíková, 2011.

Abb. 5. Nezvěstice. Lage- und Höhenplan. Im Nordwesten neu geschaffener Eingangsweg. Vermessung GEO-CZ. Schematische Darstellung des Verlaufs der erhaltenen Konstruktionen der Feste gemäß der archäologischen Grabung im Jahr 2007 im Vergleich zu früheren Forschungsergebnissen, eingezeichnet von H. Hanzlíková, 2011.

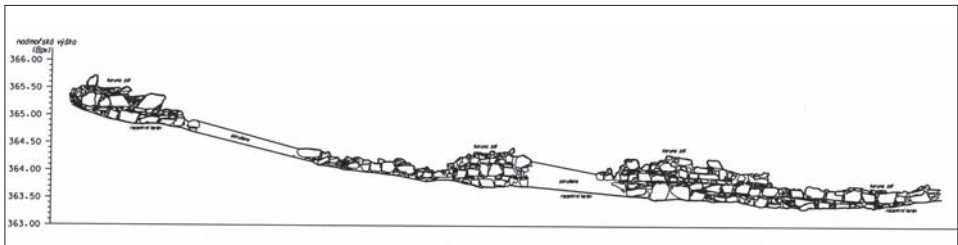
Obr. 6. Nezvěstice. Pohled na východní část obvodové zdi. Foto J. Bouda, 2007.

Abb. 6. Nezvěstice. Blick auf den östlichen Teil der Wehrmauer. Foto J. Bouda, 2007.

Obr. 7. Nezvěstice. Jihovýchodní obvodová zeď, rozvinutý plášť. Stav v roce 2007. Zaměření GEO-CZ.

Abb. 7. Nezvěstice. Südöstliche Wehrmauer, aufgefalteter Mantel. Zustand im Jahr 2007. Vermessung GEO-CZ.

Obr. 8. Nezvěstice. Jihozápadní obvodová zeď, rozvinutý plášť, stav v roce 2008. Zaměření GEO-CZ.

Abb. 8. Nezvěstice. Südwestliche Wehrmauer, aufgefalteter Mantel, Zustand im Jahr 2008. Vermessung GEO-CZ.

Obr. 9. Nezvěstice. Jihozápadní obvodová zeď, pohled od jihu, stav v roce 2008. Foto J. Bouda, 2008.

Abb. 9. Nezvěstice. Südwestliche Wehrmauer, Blick von Süden, Zustand im Jahr 2008. Foto J. Bouda, 2008.

novodobých navážek, historické vrstvy na dně příkopu zůstaly ponechány a prostor příkopu byl plynule vyspádován.

Dvěma sondami, situovanými od severu z příkopu do tělesa tvrziště, byl učiněn pokus o zjištění existence obvodového zdiva podél severního obvodu tvrze. Sondy v délce 1,5 m existenci zdiva neprokázaly, bylo dosaženo podloží. Nálezový soubor byl doplněn z prostoru sond o několik šedočerných redukčně pálených keramických zlomků a tři zlomky renesančních kachlů. U jednoho zlomku se jedná o část čelní vyhřívací stěny s plastickým rostlinným motivem (Bouda 2010, 4).

V roce 2007 proběhly hrubé terénní úpravy podél jižního a jihozápadního obvodu tvrziště. Terén byl místy snížen až o 0,5 m a došlo k odhalení dalšího obvodového zdiva.

Výsledkem archeologického výzkumu a hodnocení objektu vyvolaného zmíněným stavebním zásahem je poznání o tvrzišti oválného půdorysu obklopeného příkopem a dosti silnou obvodovou zdí z lomového kamene zděného na maltu. Zeď, založená na dně příkopu, je dochována torzovitě, překvapivě zhruba až na polovině obvodu na západní, jižní a jihovýchodní straně, tedy ve větším rozsahu než při dřívějším ohledání. V severozápadní části objektu vystupuje nad povrch terénu část zdi. Hypoteticky je možné předpokládat, že jde o pozůstatek nadzemní stavby, snad vstupu do objektu, ve směru od vsi, v místě, kde můžeme toto napojení předpokládat.

Vzhledem k tomu, že vlastního tělesa tvrziště se stavební úpravy dotkly jen minimálně, rekonstruovat jeho vnitřní zástavbu je tak i za současných možností poznání nemožné. Podle našeho názoru je stále, i po výše prezentovaných zjištěních, obtížné typologické zařazení zkoumané lokality. Na základě dostupných znalostí o ní můžeme rekonstruovat pouze rozsah a obvodovou zeď, a jak bylo uvedeno, i pravděpodobný vstup do objektu.

Stejně tak i nadále zůstává ve stejné poloze otázka datování existence nezvěstické tvrze. Její vznik shodně s Anderlem předpokládáme v první polovině 14. století. A přikláníme

Obr. 10. Nezvěstice. Hmotová rekonstrukce středověké podoby tvrze na základě dostupných pramenů. IM STUDIO 2012.
 Abb. 10. Nezvěstice. Baumassenrekonstruktion der mittelalterlichen Feste anhand der verfügbaren Quellen. IM STUDIO 2012.

se k úvaze založené na srovnání námi zkoumaného objektu s 20 km vzdáleným hradem ve Strašicích, který byl obdobně jako část Nezvěstic v 70. letech 14. století součástí rožmberského panství (Anderle 1985, 56–59). Skutečně je nápadný identicky zvolený terén pro strategické umístění objektu, rozsah stavby a shodné atributy čitelné z dochovaného torza.

Nově zajištěná keramika z nezvěstické tvrze datovaná do 15. století ze dna příkopu pod kamennou destrukcí naznačuje, že objekt byl někdy v průběhu 15. století poškozen. Nevylučujeme, že se mohlo jednat i o důsledek vojenské akce. Několik zlomků renesančních kachlů s plastickou výzdobou (Anderle 1985, 56; Bouda 2010, 4) indikuje, že tvrz v Nezvěsticích mohla přes uvedená fakta fungovat jako panské sídlo až do poloviny 16. století. Po připojení ke štáhlavskému panství byla tvrz již nepochybně opuštěna a místním obyvatelům zřejmě sloužila i jako zdroj stavebního materiálu.

Literatura

- ANDERLE, J., 1985: Nezvěstice, o. Plzeň-jih. In: Ročenka Klubu Augusta Sedláčka, 56–59. Plzeň.
 BOUDA, J., 2010: Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při akci „Tvrz Nezvěstice“, rkp. uložen v archivu Muzea jižního Plzeňska v Blovicích, č. j. 6/2010.
 KOLÁŘ, M., 1870: Památky na Plzeňsku, PA VIII, 417–424.
 PROFOUS, M., 1951: Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. Díl 3. M–Ř. Praha.
 SEDLÁČEK, A., 1905: Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl XIII. Plzeňsko a Loketsko. Praha.

Zusammenfassung

Ein Beitrag zur baulichen Entwicklung der Feste in Nezvěstice

Die Gemeinde Nezvěstice (Bez. Pilsen-Stadt) erstreckt sich ca. 15 km südlich von der Stadt Pilsen. Die ovale Burgstätte befindet sich an der Stelle eines ehemaligen Herrenhofs am Fluss Úslava auf der Ostseite der Gemeinde und außerhalb der ältesten Besiedelung um die Allerheiligenkirche. Die Feste wurde wahrscheinlich in der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts gegründet, jedoch stammt ihre erste schriftliche Erwähnung erst aus dem Jahr 1535. Die Feste hat mehrfach ihren Besitzer gewechselt bis Christoph der Ältere von Roupov Nezvěstice im Jahr 1587 mit anderen Gutshöfen an Karel Kokořovec von Kokořov und an Štáhlav verkaufte und Nezvěstice Teil der Herrschaft von Štáhlav wird.

In den Jahren 2006–2008 wurde die gesamte Burgstätte auf Betreiben der Gemeinde Nezvěstice erneuert. Ziel der Erneuerung war die Stabilisierung des bisherigen Zustandes. Nach Beseitigung der Flughölzer und neuzeitlicher Aufschüttungen wurde das ursprüngliche Grabenniveau im Osten des Objekts ca. 3,20 m unterhalb des Niveaus des derzeitigen Geländes dokumentiert. Am Boden des Grabens fand man eine Gruppe

von 11 grauen, im Reduktionsbrand gebrannten Keramikstücken. Entlang der südlichen und südwestlichen Umfriedung der Burgstätte wurde eine starke Wehrmauer aus mit Mörtel verbundenen gebrochenen Steinen freigelegt. Die Innenfläche der Burgstätte war von der Grabung nicht betroffen. In zwei von Osten in den Raum der Burgstätte geführten Sonden fand man mehrere im Reduktionsbrand gebrannte grau-schwarze Keramikbruchstücke und drei Bruchstücke renaissancezeitlicher Kacheln. Bei einem der Bruchstücke handelt es sich um den Teil eines Blattes mit plastischem Pflanzenmotiv. Im Westteil der Burgstätte ist das Relikt einer Mauer sichtbar, die über die Geländeoberfläche herausragt. Man kann hypothetisch annehmen, dass es sich dabei um den Überrest eines ebenerdigen Baues handelt, womöglich um den Eingang in das Objekts.

Aufgrund der sehr bescheidenen Kenntnisse über die Fundstätte können wir lediglich den Umfang und die Wehrmauer der mittelalterlichen Feste und den hypothetischen Eingang in das Objekt rekonstruieren. Die Feste diente offenbar bis Mitte des 16. Jahrhunderts als Herrnsitz, später wurde sie aufgegeben.

Mgr. Jiří **Bouda**, Muzeum jižního Plzeňska v Blovicích, Zámek Hradiště 1, 336 01 Blovce,
bouda@muzeum-blovice.cz

Ing. Hana **Hanzlíková**, R projekt Brno, Šeříková 44, 637 00 Brno, *r_projekthan@volny.cz*